

Tatiana Ronginska

Metoda systemowego opisu kompetencji profesjonalnych

Problemy Profesjologii nr 2, 11-20

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tatiana Ronginska

METODA SYSTEMOWEGO OPISU KOMPETENCJI PROFESJONALNYCH

Streszczenie

W artykule przedstawiono analizę pojęcia kompetencji przy pomocy pięciowymiarowej metody opisu systemowego (pentabazy). Na początku artykułu omówiono teoretyczne założenia metody opisowej oraz pokazano możliwości jej zastosowania na przykładzie analizy potrzeb, stereotypów oraz kategorii zdrowia psychicznego. W dalszej części opracowania przedstawiono treści pojęcia kompetencji z uwzględnieniem czterech linii analizy pentabazy: czasu, przestrzeni, energii i informacji. W zakończeniu pokazano możliwość zastosowania metody pięciowymiarowej dla opisu kluczowych kompetencji menedżerskich.

THE SYSTEM DESCRIPTION OF PROFESSIONAL COMPETENCE METHOD

Summary

This article contains an analysis of competence idea described with a five-dimensional method of the system description (pentabase). At the beginning of the article theoretical assumptions of the descriptive method were discussed as well as possibilities of using them were shown in areas of: needs analysis, stereotypes and mental health categories. The second part of this paper is all about the competence phenomenon including four lines of pentabase analysis: the time, the space, the energy and information. The crucial factor in this article is indicating to different possibilities of the application of the five-dimensional method to create some descriptions of important managerial competences.

Kategoria kompetencji nie jest pojęciem jednoznacznym. Odzwierciedla ona poziom zaradności jednostki w trakcie wykonania określonych zadań (kompetencje fachowe, profesjonalne, specjalne). W aspekcie społecznym pojęcie kompetencji jest stosowane dla oceny umiejętności nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi, realizacji wspólnych celów grupowych (kompetencje interpersonalne, społeczne, komunikacyjne). Kompetentną jest osoba, która skutecznie pełni funkcje przypisane danemu stanowisku pracy (poziom przydatności zawodowej). Jednocześnie kompetencje wyznaczają osobę, która ma uprawnienia do wykonywania konkretnej pracy (formalne prawo lub kwalifikacje niezbędne dla pracy na konkretnym stanowisku).

Przemiany w szkolnictwie wyższym związane z wdrożeniem podejścia kompetencyjnego nie są w istocie swojej niczym nowym i zaskakującym. Kategoria kompetencji zastępuje z powodzeniem pojęcie: nawyki, zdolności praktyczne, czy też umiejętności zastosowania elementów wiedzy teoretycznej dla rozwiązywania zadań praktycznych. Tezy koncepcji bolońskiej obracają się wokół problematyki pragmatycznej oceny społeczno-ekonomicznej użyteczności edukacji wyższej, łącząc teorię z praktyką, co od zawsze było zapisane w głównych postulatach i celach kształcenia studentów.

Praktyczny wydźwięk kształcenia na poziomie wyższym wyraża się w tym, że absolwent po ukończeniu studiów zostaje wyposażony w wiedzę, którą będzie mógł zastosować dla osiągnięcia celów życiowych, rozszerzania i doskonalenia swoich możliwości potencjalnych, spełnienia aspiracji zawodowych. Trudno, więc się zgodzić z tym, że podejście kompetencyjne jest innowacyjnością bezwarunkową, bowiem człowiek z wykształceniem wyższym zawsze znajdował swoje miejsce w dziedzinach profesjonalnych, adekwatnych do kierunku studiów. Obecnie podejście kompetencyjne można interpretować jako pewnego rodzaju instrument walki z trudną sytuacją na rynku pracy, ponieważ jeden z jego głównych postulatów zakłada, że ów podejście przekształca klasyczne szkolnictwo wyższe w rodzaj usługi edukacyjnej, niezbędnej dla skutecznej orientacji na szybko zmieniającym się rynku pracy.

Źródła podejścia kompetencyjnego znajdują się w pracy R. White'a *Motivation reconsidered: The concept of competence* (1959). Autor analizuje przyczyny skutecznego działania poszczególnych osób dochodząc do wniosku, że źródłem wysokiej motywacji pracowników jest nie tylko wiedza, lecz także rozwinięte umiejętności społeczne, wysoki poziom samoregulacji i samoświadomości. Splot tych wszystkich cech White określa mianem kompetencji.

Pojęcie kompetencji tradycyjnie się łączy z wyrazem *competence*, co oznacza gotowość i zdolność do wykonania czegoś. Jednak istnieje również inny sens pojęcia kompetencji, który się wiąże z włoskim *competere* oraz angielskim *compete* – konkurować, rywalizować. W tym znaczeniu pojęcie kompetencji przestaje być jedynie wymiarem lub wskaźnikiem przydatności zawodowej na określonych stanowiskach pracy, a staje się wyznacznikiem zdolności człowieka do rywalizacji i konkurencji, co w pełni odpowiada wymaganiom realnego rynku pracy.

Złożoność i wieloznaczność pojęcia kompetencji wciąż wymaga poszukiwania metod badania jego zawartości, struktury i funkcji, tj. wiąże się z zastosowaniem postulatów opisów systemowych. W niniejszym opracowaniu przedstawiono przykład metody opisu złożonych pojęć, opartej na podejściu systemowym. Autor metody, rosyjski psycholog W. A. Ganzen, jest przedstawicielem Sankt-Petersburskiej szkoły psychologicznej, którą od zawsze cecho-

wało zastosowanie podejścia systemowego do wyjaśniania zjawisk psychicznych. Celem opisu systemowego jest przedstawienie informacji dotyczącej obiektów opisowych, która zawiera wiedzę o strukturze i funkcjach ów obiektów.

Metoda Ganzena bazuje na założeniu o tym, że istotnymi kategoriami opisowymi dla większości obiektów psychologicznych są: czas, przestrzeń, energia i informacja. W odniesieniu do nich sam obiekt analizy pełni funkcję systemotwórczą. Cztery kategorie opisowe połączone są ze sobą poprzez obiekt analizy tworząc pięciowymiarową strukturę, określoną przez autora mianem pentabazy (*Пентабазис; pentada* – struktura pięciowymiarowa). Każdy z elementów pentabazy został poddany dalszej analizie, która pozwoliła sprecyzować tendencje opisowe względem poszczególnych wymiarów. Tak, w odniesieniu do kategorii czasu przyjęto dychotomię „stałość – zmienność”, która jest odzwierciedleniem stopnia powtarzalności funkcjonowania obiektów w czasie.

Wymiar przestrzenny wyznacza tendencja bliskości lub dystansu wobec innych obiektów, która odzwierciedla stopień równoważenia obiektu w otoczeniu innych zjawisk. Kategoria energii wiąże się z dychotomią „otrzymywanie – przekazywanie”, która pozwala określić stopień subordynacji i podporządkowania się obiektów opisowych w procesie ich funkcjonowania w otoczeniu innych obiektów. Ostatni wymiar, informacja, odzwierciedla dwie przeciwstawne tendencje w funkcjonowaniu obiektów – od skłonności do podkreślenia różnic pomiędzy obiektami do nastawienia na poszukiwanie podobieństw, czyli wymiar ten odzwierciedla współmierność obiektów opisowych. Rys. 1 przedstawia graficzny schemat metody pentabazy Ganzena.

Rys. 1. Podstawowy schemat metody pentabazy

<i>Energia</i> Otrzymywanie – przekazywanie <i>Subordynacja</i>	<i>Informacja</i> Różnice – podobieństwa <i>Współmierność</i>
<i>Obiekt</i>	
<i>Czas</i> Stałość – zmienność <i>Powtarzalność</i>	<i>Przeźreń</i> Bliskość – dystans <i>Równowaga</i>

Źródło: Ganzen (1984)

Metoda pentabazy została poddana weryfikacji empirycznej w procesie analizy różnorodnych pojęć i zjawisk psychologicznych. Możliwości opisowe metody potwierdzono na przykładzie kategorii potrzeb (Ganzen, Ronginska, 1999). Kategorii czasu przyporządkowano potrzeby biologiczne, determinujące zachowanie życia i gatunku ludzkiego. W wymiarze przestrzennym wyodrębniono potrzeby nawiązywania kontaktów społecznych z ich dychotomicznym podziałem na skłonność do bezpośrednich, bliskich kontaktów z innymi, lub na przeciwnym biegunie: na zachowanie własnej odrębności i niezależności od wpływów zewnętrznych. Potrzeby o charakterze materialnym łącznie z tendencją do dominacji w otoczeniu społecznym odzwierciedlają wymiar energetyczny. Natomiast aspekt informacji wiąże się z potrzebami wzrostu, samopoznania, a w konsekwencji – samorealizacji.

Innym przykładem zastosowania metody pentabazy jest analiza kategorii stereotypów (Ronginska, 2006). Badania komunikacji międzykulturowej przeprowadzone w ramach międzynarodowego projektu „Wzajemne stereotypy i uprzedzenia między Polską i Rosją” pozwoliły na wyodrębnienie istotnych elementów składowych stereotypów kulturowych. Odniesienie ich treści do poszczególnych wymiarów pentabazy pokazało, że w wymiarze czasowym można zauważyć dwie przeciwstawne tendencje zachowań: od skłonności do podtrzymywania sprawdzonych schematów opisowych, zgodnych z tradycją kulturową, do tendencji szybkiej zmiany kryteriów wartościowania innej kultury. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z występowaniem sztywnych stereotypów i uprzedzeń międzykulturowych, dominacją dogmatów oraz sztywnym charakterem percepcji przedstawicieli innych kultur. Natomiast zmienność w aspekcie czasowym odzwierciedla elastyczność i giętkość postrzegania innych kultur, co przyczynia się do adekwatnego, tj. pozbawionego uprzedzeń funkcjonowania jednostki w obcych warunkach kulturowych.

Analiza treści stereotypów w wymiarze przestrzennym wykazuje na jednym biegunie („bliskość”) skłonność i gotowość do nawiązywania licznych kontaktów z przedstawicielami innych kultur, otwartą i tolerancyjną postawę wobec tradycji i wartości innej kultury, co prowadzi do szybkiej asymilacji kulturowej. Jednakże w ekstremalnym wyrażeniu „bliskość” przestrzenna może powodować zaniechanie własnych tradycji kulturowych i utratę tożsamości narodowej. Tendencja do zachowania dystansu z otoczeniem w komunikacji międzykulturowej ujawnia się w niskiej tolerancji wobec innej kultury, wzmacnia dystans międzykulturowy, staje się źródłem wrogości wobec przedstawicieli innych kultur, czyli prowadzi do wzrostu ksenofobii.

Wymiar energii potwierdza istnienie dwóch odmiennych zjawisk w komunikacji międzykulturowej: etnocentryzmu lub relatywizmu kulturowego. Postawa etnocentryczna bazuje na

przekonaniu, iż własną kulturę charakteryzują „lepsze” wartości i tradycje, czego wynikiem może być świadoma redukcja znaczenia obcej kultury, która zaczyna być postrzegana wyłącznie, jako źródło korzyści własnych. Relatywizm kulturowy wyklucza natomiast ocenę innych kultur, jako mniej wartościowych, tworząc zrównoważony układ we wzajemnych relacjach międzykulturowych.

Analiza informacyjnego aspektu pojęcia stereotypów pokazuje, że sztywne postrzeganie innej kultury wiąże się z nastawieniem na poszukiwanie stałych, generalnych cech i charakterystycznych form zachowań wszystkich lub większości przedstawicieli danej kultury. Efekt nadmiernej generalizacji w procesie percepcji międzykulturowej staje się czynnikiem powstawania stereotypów i uprzedzeń. Dostrzeganie różnic w zachowaniach oddzielnych przedstawicieli innej kultury zmniejsza prawdopodobieństwo stosowania sztywnych schematów percepcyjnych.

Kolejnym przykładem weryfikacji metody pięciowymiarowej jest próba systemowej analizy kategorii zdrowia psychicznego (Ronginska, 2010). W wymiarze czasowym pojawia się dychotomia zachowań: od nastawienia na zmianę i ryzyko stosowania nowych, niesprawdzonych form zachowań do przyjęcia postawy asekuracyjnej, będącej swoistym odzwierciedleniem silnego instynktu samozachowawczego. Tak rozumiany podział zachowań prozdrowotnych w wymiarze czasowym odzwierciedla indywidualny potencjał innowacyjny człowieka.

Analiza kategorii zdrowia psychicznego w wymiarze przestrzennym pozwala na wyodrębnienie dwóch strategii zachowań w otoczeniu zewnętrznym: od otwartej, bezpośredniej konfrontacji z kontekstem sytuacyjnym (biegun „bliskość”) do zachowania bezpiecznego dystansu i unikania owej konfrontacji. W kategoriach koncepcji radzenia sobie ze stresem Lazarusa (Lazarus, Folkman 1987) podział ten znajduje odzwierciedlenie w dwóch odmiennych strategiach *copingu* – od czynnego (racjonalnego) do biernego (emocjonalnego). Biorąc pod uwagę adaptacyjny kontekst zdrowia psychicznego można w tym przypadku mówić o potencjale przystosowawczym jednostki.

W wymiarze energetycznym analiza zdrowia psychicznego prowadzi do wyszczególnienia dwóch tendencji: od wyraźnej skłonności do zaangażowania i zwiększania wysiłku własnego podczas wykonania zadań do postawy biernego oczekiwania na wzmocnienie z zewnątrz. Innymi słowy w tym aspekcie mamy do czynienia z przejawem potencjału zaradczego jednostki, który jest odzwierciedleniem wysokiej samodzielności, silnego wewnętrznego źródła motywacyjnego. W przeciwnym przypadku człowiek staje się skazany na ucieczkę od okoliczności i pomoc ze strony innych osób.

Znaczenie wymiaru informacyjnego w aspekcie zdrowia psychicznego wiąże się z parametrami indywidualnego stylu poznawczego, więc pozwala mówić o potencjale intelektualnym jednostki. Jednym z podstawowych wskaźników stylu jest nastawienie na dokładną percepcję różnic w kontekście sytuacyjnym. Większa wrażliwość wobec kontekstu, czyli bardziej zróżnicowany odbiór warunków pozwala na zastosowanie adekwatnych form zachowań. Wrażliwość wobec niuansów sytuacyjnych zawsze była podkreślana w psychologii osobowości, jako charakterystyka dojrzałej osobowości. Natomiast niwelowanie różnic, które jest przejawem wysokiej zależności od kontekstu i pola percepcji, staje się przyczyną sztywnego postrzegania kontekstu sytuacyjnego, a w konsekwencji – zwężonej, „zubożonej” palety zachowań.

Podane wyżej przykłady zastosowania metody pentabazy do analizy różnych kategorii psychologicznych wskazują na możliwość jej wykorzystania w celu systemowego opisu złożonego pojęcia kompetencji. Poniżej zostaną przedstawione treści kategorii kompetencji w odniesieniu do czterech wymiarów metody pentabazy: czasu, przestrzeni, informacji i energii.

W kategorii czasowej można wyodrębnić dwie przeciwstawne formy zachowań kompetencyjnych – od preferencji do stosowania utrwalonych sposobów rozwiązywania zadań, wyrażonych w wyuczonych algorytmach działań do gotowości i chęci wypróbowania nowych technik i strategii działania. W pierwszym przypadku można mówić o osobach kompetentnych w danej konkretnej dziedzinie wiedzy, „dobrych”, rzetelnych wykonawcach, „dopasowanych” do stanowiska pracy. Na drugim biegunie natomiast pojawia się skłonność do zmiany wzmocniona wrodzoną ciekawością jednostki, otwartością poznawczą, co stanowi treść i istotę myślenia kreatywnego. W tym miejscu warto wspomnieć o tym, że wielki mistrz kreatywności, Leonardo da Vinci, wymieniał ciekawość świata jako ważny składnik wrodzonej kreatywności człowieka. Ciekawość, *Curiosita*, jest nienasyconą chęcią poznania różnych aspektów życia i niegasnącym pragnieniem ciągłej nauki (Gelb, 2010). „[...] Jak żelazo w beczynności rdzewieje, a woda gnije lub marznie od zimna, tak umysł psuje się bez ćwiczenia [...]” (Leonardo da Vinci).

Tak rozumiane tendencje czasowe pozwalają na wyszczególnienie w obrębie pojęcia kompetencji *kreatywnego potencjału* człowieka, w którym ujawniają się zdolności do skutecznego postępowania w warunkach szybkich zmian.

W wymiarze przestrzennym systemowy opis pojęcia kompetencji pozwala na analizę treści społecznego kontekstu pracy. Jednym z podstawowych warunków efektywnego funkcjonowania człowieka w środowisku zewnętrznym jest zdolność do przystosowania się i akce-

ptacji istniejących norm, reguł, przepisów, tradycji itd. Dychotomiczny podział wymiaru przestrzennego pozwala wyodrębnić dwie odmiennie strategie adaptacji. Tendencja do nawiązywania bliskich kontraktów społecznych często wyraża się w dążeniu do konformistycznego przyjęcia istniejących norm, gotowości do zmian własnych zachowań zgodnie z opinią osób znaczących. W takiej sytuacji człowiek szybko podporządkowuje się warunkom środowiskowym, adaptacja więc przyjmuje charakter biernej uległości autorytetom. W przeciwnym przypadku tendencja do zachowania dystansu pozwala na krytyczną ocenę kontekstu społecznego, wypracowanie własnych sposobów postępowania, z jednoczesnym uwzględnieniem obecności innych osób. Dwubiegunowość wymiaru przestrzennego – od bliskości do dystansu środowiskowego – pozwala opisać *potencjał adaptacyjny jednostki*.

Wymiar energii może być odniesiony do treści i kierunków wymiany środowiskowej. Na jednym biegunie znajdują się zachowania nastawione na przyjmowanie pomocy, wsparcia ze strony środowiska. W teorii przystosowania się społecznego Fromma (Fromm, 1994) podobny rodzaj zachowań określono mianem orientacji receptywnej (*recipere* – przyjmować). W aspekcie kompetencji interpersonalnych można mówić o podatności na wszelkiego rodzaju wpływy, wyraźniej uległości jednostki (por. cechę „uległość – dominacja” w strukturze pięciowymiarowej koncepcji osobowości, tzn. „Wielkiej Piątki”; Costa, McCrae, 1992). Na przeciwnym biegunie można usytuować orientację eksploatatorską (biorącą) wg Fromma, której istotną charakterystyką jest czerpanie korzyści ze środowiska, narzucanie innym ludziom własnej woli. Opisując ten rodzaj orientacji Erich Fromm wskazuje jednocześnie na pozytywny jej aspekt, który wyraża się w wysokim poziomie aktywności i determinacji w dążeniu do własnych celów. Charakter relacji pomiędzy jednostką a otoczeniem na obu biegunach wymiaru energetycznego ma charakter hierarchiczny, a zachowanie subordynacji w organizacji, zgodnie z hasłem „znać swoje miejsce w szeregu”, odzwierciedla sens kompetencji w omawianym aspekcie energii.

Dychotomiczny podział wymiaru energetycznego pozwala na wyodrębnienie *potencjału władczego* jednostki realizowanego w otoczeniu innych ludzi. W tym miejscu warto wspomnieć o tym, że wśród najważniejszych cech lidera, John Adair, światowy autorytet z zakresu przywództwa, wymienia zdolność lidera do kształtowania w podwładnych gotowości i chęci do wykonania jego rozkazów i poleceń (Adair, 2004).

Czwarty wymiar pentabazy przedstawia kompetencje z punktu widzenia umiejętności elastycznego reagowania na warunki kontekstu sytuacyjnego, co jest zgodne ze znaczeniem kategorii informacji jako miary różnicowania obiektów. Funkcjonowanie człowieka zawsze ma kontekst sytuacyjny, a więc poszukiwanie adekwatnych do kontekstu form zachowań jest

uwarunkowane umiejętnością precyzyjnej oceny treści owego kontekstu, zdolnością do wyodrębnienia jego istotnych aspektów, akceptacji wieloznacznego charakteru każdej konkretnej sytuacji. Wspomniany wyżej parametr stylu poznawczego – podkreślenie różnic w przeciwieństwie do ich wygładzania i niwelowania – rozszerza aspekt informacyjny pojęcia kompetencji, wskazując na skłonność jednostki do dokładnej, pogłębionej i wielowarstwowej analizy i refleksji nad sobą i światem, czyli zdolnej do kontemplacji twórczej.

Leonardo da Vinci wskazywał na to, że człowieka kreatywnego odróżnia od innych umiejętność akceptacji niepewności i wieloznaczności świata. Mistrz kreatywności użył pojęcia *Sfumato* (od włoskiego *fumare* – palić, kurzyć), które wskazuje na to, że świat objawia się ludziom tylko w oddzielnych aspektach, część jego natomiast zawsze pozostaje ukryta, mglista, jakby „zakurzona”, znikająca we mgle. Poprzez pojęcie *sfumato* Leonardo da Vinci rozumie gotowość człowieka do zaakceptowania wieloznaczności, paradoksu i niepewności, „zaprzyjaźnić się z niepewnością, przyjąć zasadę paradoksów życia” (Gelb, 2010). „Malarz, który nie ma wątpliwości, osiągnie niewiele” (Leonardo Da Vinci).

Zdolność do percepcji świata na zasadzie prawdopodobieństwa, uświadomienie sobie wieloaspektowego charakteru obiektów, przedmiotów i zjawisk świata zewnętrznego, zwłaszcza w odniesieniu do komunikacji interpersonalnej pozwala jednostce na znalezienie dokładnych, zróżnicowanych strategii działania i postępowania wobec innych ludzi, unikając przy tym rygorystycznych, jednobiegunowych, sztywnych, jednoznacznych i nieskutecznych ocen. Z tego wynika, że wymiar informacyjny przedstawia kompetencje w aspekcie tolerancji wieloznaczności przedmiotów i zjawisk, więc pozwala określić *potencjał giętkości umysłowej* jednostki.

Przeprowadzona systemowa analiza kategorii kompetencji pozwala na przedstawienie treści i wiodących cech poszczególnych aspektów tego pojęcia, przyporządkowanych czterem wymiarom metody pentabazy. Każdy z nich może być poddany kolejnej szczegółowej analizie w celu uzupełnienia i sprecyzowania kompletności opisu. Jednocześnie należy zaznaczyć, że zastosowana metoda może nie wyczerpywać wszelkich aspektów i treści omawianego zjawiska, jednak pozwala na uporządkowanie informacji dotyczącej tendencji kierunkowych funkcjonowania obiektu opisowego w otoczeniu innych zjawisk.

Zawartość pojęciową kategorii kompetencji wynikającą ze zastosowania metody pentabazy obrazuje rys. 2.

Rys. 2. Zastosowanie metody pentabazy do opisu kategorii kompetencji

<p style="text-align: center;"><i>Energia</i></p> <p>Wysoki poziom ambicji, umiejętność podporządkowania sobie innych, determinacja w dążeniu do celów – zachowanie subordynacji wobec władzy, uległość, przyjmowanie pomocy od innych.</p> <p style="text-align: center;"><i>(potencjał władczy)</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>Informacja</i></p> <p>Akceptacja wieloznaczności, różnic, paradoksu, reagowanie sytuacyjne – niwelowanie różnic, zachowania sztywne, preferowanie jednoznacznych schematów wartościowania.</p> <p style="text-align: center;"><i>(potencjał giętkości umysłowej)</i></p>
<p><i>Kompetencje</i></p>	
<p style="text-align: center;"><i>Czas</i></p> <p>Wyuczone strategie rozwiązywania zadań – poszukiwanie nowych sposobów zastosowań zgromadzonej wiedzy, wrodzona ciekawość i otwartość poznawcza.</p> <p style="text-align: center;"><i>(potencjał kreatywny)</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>Przestrzeń</i></p> <p>Konformistyczne zmiany zachowań pod wpływem innych osób – ostrożność i powściągliwość w kontekście społecznym, dystans krytyczny.</p> <p style="text-align: center;"><i>(potencjał adaptacyjny)</i></p>

Źródło: opracowanie własne

Przedstawione wyżej cztery wymiary kategorii kompetencji nie stanowią stałego układu poszczególnych aspektów. W zależności od tego, jaki rodzaj kompetencji oraz w jakim obszarze zadań pełni on rolę czynnika systemotwórczego, kolejne treści czterech wymiarów pentabazy mogą odgrywać wiodącą rolę i warunkować skuteczność i efektywność pracy człowieka. Analizując kompetencje kierownicze można skupić się na funkcjach stabilizacji organizacji, czego odzwierciedleniem może być aspekt czasowy z tendencją do stałości w czasie, przypisany stanowiskom związanym z dyscypliną finansową przedsiębiorstwa. W aspekcie przestrzennym nabierają znaczenia funkcje związane z tworzeniem pozytywnego wizerunku organizacji, tj. stanowiska odpowiadające zadaniom PR (*public relations*). Wymiar energii wiąże się z kompetencjami marketingowymi, gdzie jednym z głównych zadań kierowników jest realizacja ekspansywnej polityki marketingowej, pozwalającej na zdobywanie wyższej pozy-

cji przedsiębiorstwa w otoczeniu konkurencyjnym. Wreszcie wymiar informacyjny może być przyporządkowany kompetencjom związanym z długoterminowym, strategicznym planowaniem rozwoju przedsiębiorstwa, tworzeniem nowych kierunków rozwoju, w tym przede wszystkim – wdrożeniem innowacji.

Reasumując zasadność zastosowania metody pentabazy do analizy kategorii kompetencji potwierdza się tym, że w treści pojęcia kompetencji przejawiają się wszystkie cztery kategorie opisu (czas, przestrzeń, energia i informacja), co wskazuje na systemowy charakter omawianego pojęcia. Zastosowanie metody pięciowymiarowej może pozwolić sprecyzować zadania i funkcje kierowników na poszczególnych stanowiskach oraz w obrębie konkretnych zadań.

Przedstawiona metoda może być zastosowana również w celach weryfikacji i sprawdzenia kompletności opisu różnych obiektów, a także dla porównania różnych opisów obiektów tych samych. Należy podkreślić szczególne znaczenie zastosowania systemowej metody pentabazy dla analizy kategorii psychologicznych odnoszących się do grupy pojęć o wieloznacznych i różnorodnych koncepcjach i definicjach.

Bibliografia

1. Adair J., *Psychologia wlasti*, Moskwa 2004.
2. Costa P. T., McCrae R. R., *NEO PI-R professional manual*. Odessa, FL: *Psychological Assessment Resources*, 1992.
3. Fromm E., *Niech się stanie człowiek*, Warszawa-Wrocław 1994.
4. Ganzen W. A., *Sistemnye opisania w psychologii*, Leningrad 1984.
5. Ganzen W. A., Ronginska T., *Sistemnoe opisanie potrebnostej celoveka*, W: *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta*. (Filosofija: Politologija: Sociologija: Psihologija: Pravo: Mezdunarodnye otnosenija; 6), 1999, nr 4.
6. Gelb M. J., *Mysleć jak Leonardo da Vinci*, Poznań 2010.
7. Lazarus R. S. & Folkman S., *Transactional theory and research on emotions and coping*, *European Journal of Personality*, 1987, 141-169.
8. Ronginska T., *Aspekt psychologiczny polsko-rosyjskiego dialogu międzykulturowego: zbliżenie mijających się kultur*, [w:] *Polacy i Rosjanie - przewyżczenie uprzedzeń*, red. A. de Lazari, T. Rongińska, Łódź 2006, s. 11-21.
9. Ronginska T., *Issledovanie predstavlenij rossijskich studentov o Pol'se i poljakach metodom fokusnych grupp*, [w:] *Polacy i Rosjanie - przewyżczenie uprzedzeń*, red. A. de Lazari, T. Rongińska, Łódź 2006, s. 77-83.
10. Ronginska T., *Profilaktyka zdrowia psychicznego w środowisku pracy: podejście systemowe*, [w:] *Spoleczne wymiary zarządzania nowoczesnymi przedsiębiorstwami: ludzie – kultura organizacji – społeczna odpowiedzialność*, red. nauk. J. Stankiewicz, Zielona Góra 2010, s. 580-591.
11. White R., *Motivation reconsidered: The concept of competence*, „*Psychol.Rev.*”, vol. 66, pp. 297-333.